

عنوان اثر: خودکشی

مؤلف/ مترجم: امیل دورکیم/ نادر سالارزاده

ناشر/ سال نشر: دانشگاه علامه طباطبایی / ۱۳۷۸

معرفی، نقد و بررسی

این اثر کلاسیک دورکیم در سال ۱۳۷۸ نادر سالارزاده ترجمه و پس از ویراستاری غلامعباس توسلی به همت انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی در ۳۰۰۰ نسخه به چاپ رسید. به جز مقدمه‌های مترجم و ویراستار که برای معرفی کار و راهگشایی مطالعه دورکیم مفید هستند، از سوی نویسنده، نیز پیشگفتار و مقدمه‌ای نوشته شده که شیوه کار و طرح مسئله و فصل‌بندی کتاب را مشخص می‌کند.

مطالب کتاب در سه بخش تنظیم شده که شامل فصول متعددی است. در بخش اول، مسئله خودکشی که ظاهراً مسئله‌ای فردی است و بر اساس سبب‌شناسی‌هایی که بیشتر غیراجتماعی‌اند بحث می‌شوند و کوشش می‌شود تا پیش‌فرض‌هایی را که مدعی هستند خودکشی ناشی از عوامل روان‌شناختی، امر تقلیدی و عوامل محیطی است، آزمون شوند و در نهایت، نشان می‌دهد شواهد موجود و استدلال‌هایی را که نویسنده بر آنها اقامه می‌کند مؤید این فرضیه‌ها نیستند و باید تغییرات میزان‌ها و نرخ‌های خودکشی را بیشتر با ارجاع به اوضاع و احوال اجتماعی و روندهایی که در کلیت جامعه وجود دارد، توضیح داد.

در بخش دوم، تجزیه و تحلیل خودکشی و انواع آن بر اساس عوامل اجتماعی صورت می‌گیرد. در بخش سوم، به خودکشی به عنوان صفت کلی برای جامعه پرداخته می‌شود و رابطه آن با عوامل اجتماعی کلان مطالعه می‌شود و سرانجام، بحث به سوی نتیجه‌گیری‌هایی نهایی سوق می‌یابد و از بحث و اظهارنظر در ارتباط با کل جامعه مدرن،

شیوه مطالعه جامعه‌شناختی، تحقیقات بعدی و دستاوردهای ناشی از این تحقیق سخن گفته می‌شود.

این کتاب، نخستین پژوهش مهم در حوزه جامعه‌شناسی می‌باشد و در نشان دادن اینکه این رشته جدید، چگونه می‌تواند مسائل اجتماعی را از نظر علمی و به طور مستند مورد بحث قرار بدهد، یک الگو بوده است. اما از حیث شیوه کلی کار، یعنی داشتن یک دستگاه نظری و مجموعه‌ای از مفروضات، کاربرد روش مقایسه‌ای، استناد به آمار و اطلاعات و شواهد و ارزیابی پیش‌فرض‌ها و سرانجام نتیجه‌گیری و تکمیل دستگاه نظری، می‌توانیم این اثر را مشابه کتاب اخلاق پروتستان و روح سرمایه‌داری نوشته ماکس وبر بدانیم.

بررسی شکلی

شیوه نگارش دورکیم در همه آثارش، از جمله در این اثر، استدلالی و مبتنی بر شواهد تاریخی، سیاسی، اجتماعی و آمار و اطلاعات در صورت لزوم است (به ویژه در این اثر از آمار بیشتر استفاده شده است)، اما همواره زنجیره‌ای از استدلال‌ها و بیان پیش‌فرض‌ها، مقدمات، نتیجه‌گیری‌ها و سوال‌ها و اشکالات مقدر و مفروض از سوی او طرح و به آنها پاسخ داده می‌شود، لذا باید نثر دورکیم با دقت، وسواس و علاقه‌مندی زیاد خوانده شود. از این جهت مطالعه نوشته دورکیم زیاد آسان و راحت نیست. ظاهر متن در اغلب جاها به ظاهر روان است، اما چنان که باید، این روانی به رسایی و آسان و بهتر فهمیده شدن مطلب منجر نمی‌شود. البته بخشی از این عدم روانی مربوط به اصل و شیوه نگارش نویسنده است. برای مثال نگاه کنید به: «در وضعیت حاضر، مردم توقعات ... علم، صفحه بیست و سه سطر پنجم: «در وضعیت حاضر، مردم توقعات ... علم، نیست»

صفحه ۵۹: «همان‌گونه که برخی توصیف‌گران ... اختصاص دهد»

صفحه ۲۵۴، سطر سوم: «نزد آکانتی‌ها ... کشتن خودشان بود»

رعایت قواعد ویرایش و نگارش در حد خوب است. برخی از موارد کاستی و نقص ویرایشی و نگارشی در کتاب دیده می‌شود از جمله کاربرد

خودکشی ۲۳۳

علامت «،» و «.» و حرف عطف «و»، اشتباه حروف نگاری، عدم استفاده از علامت «،» در جای مناسب، عدم رعایت فاصله مناسب بین کلمات. برای نمونه، به صفحه پانزده: «آماري اطلاعات»، «دستكم»، «از لحاظ علمي، و تمايز»، «روش شناختي»؛ صفحه نوزده: «استيناطي»، «ابدائي»، «منعكس است»، نگاه كنيد. از اين نمونه‌ها در ساير صفحه‌ها ديده مي‌شود مانند: صفحه‌هاي دوازده، سيزده، بيست و سه، ۱۲۴، ۲۵۸، ۳۶۸ و حروف نگاري و صفحه‌آرایی در حد مطلوب است. اندازه حاشيه‌ها، فاصله بين خطوط، تناسب بين فونت متن، تير و زيرنويس به خوبي رعایت شده است. همچنين كتاب از حيث سرصفحه، نوع كاغذ، صحافي و قطع وضعيت خوبي دارد و طرح روي جلد آن هم معرف انتشارات (دانشگاه علامه طباطبائي) است.

بررسی محتوایی

این کتاب را یکی از بنیان‌گذاران جامعه‌شناسی نوشته و در سطحی است که در آن اصطلاح‌سازی صورت گرفته است و نه اینکه لزوماً از اصطلاحات یک رشته جا افتاده استفاده شود. در عین حال، هر جا که مفاهیم رشته‌هایی مانند روان‌شناسی یا روان‌کاوی یا علوم دیگر استفاده شده‌اند، کاربرد آنها دقیق و بجا است. همچنین به خاطر دقت و وسواس زیاد وی در تعریف جامع و مانع مفاهیم و اهمیت این مطلب در راه‌گشایی تحقیق و جلوگیری از انحرافات در جریان تحقیق، دورکیم کار تعریف مفاهیم و جعل اصطلاحات را به خوبی انجام می‌دهد.

معادل‌سازی اصطلاحات تخصصی در حد معمول و متعارف می‌باشد و از معادل‌های رایج و شناخته شده استفاده شده است. با این حال، در مواردی، معادل لاتین برخی اسامی، اصطلاحات و مفاهیم داده نشده است. برای نمونه، به موارد زیر نگاه کنید:

صفحه چهارده: «مرسلی»؛ صفحه ۱: «دانش‌پژوهشی» به جای «دانش‌پژوهی»؛ صفحه ۲۵۳: «دانش ملوٹ و آلوده»؛ صفحه ۲۸۸: «بحران بولانژیست»؛ صفحه ۴۸۲: «تک‌پژوهش» و ... صفحه ۱۶۱: خودکشی ناشی از

خودخواهی در برابر egoism از معادل رایج و جاافتاده‌ای استفاده شده است که شاید معادل «خودگرایی» به مفهوم نزدیک‌تر است.

از ابزارهایی مانند: زمینه‌چینی و تمهید مقدمات، طرح مسئله به شیوه مناسب و بسط موضوع، مقایسه، استناد و ارجاع به مطالب مختلف از گفتارها و نوشتارهای دیگران، شواهد تجربی، به ویژه استناد بر آمار و استفاده از جداول و نمودارها به خوبی بهره گرفته شده است.

در راستای هدفی که این کتاب برای حل مسئله و مشکل طرح می‌کند، کاملاً جامع و الگو است.

محتوای کتاب کاملاً با عنوان آن خودکشی که عنوانی کلی و نمادین است، سازگار می‌باشد و این پدیده را از جوانب مختلف، از تعریف گرفته تا سبب‌شناسی‌های اجتماعی و غیراجتماعی و نتیجه‌گیری‌های نهایی بحث می‌نماید. محتوای فصول با عناوین و فهرست فصول کاملاً منطبق است.

این اثر برای کتاب مرجع یا تحقیق دانشجویان در درس‌های «نظریه‌های جامعه‌شناسی (۱)»، «روش تحقیق» و «بررسی مسائل اجتماعی»، به‌خصوص بیشتر در مقاطع تحصیلات تکمیلی و تا حدی دوره کارشناسی مناسب است. در درس «بررسی آثار صاحب‌نظران جامعه‌شناسی» می‌توان برای کتاب اصلی استفاده کرد

داده‌های این اثر، اگر چه بیشتر اطلاعات آماری مربوط به خودکشی در اروپا در محدوده قرن نوزدهم می‌باشد، اما از حیث چارچوب نظری و شیوه کار تحقیق همچنان بکر و نوآورانه است. پس از گذشت صد سال، حتی کسانی که آمار و اطلاعات دورکیم را ناکافی می‌دانستند، نتیجه‌گیری‌های او را بسیار هوشمندانه و قابل توجه می‌دانند و چارچوب مفهومی و اصل نظریه او هرگز به طور کل رد نشده است. اگر چه، در برخی نتیجه‌گیری‌های جزئی، اصلاحاتی در مطالعات جدید صورت گرفته اما با یافته‌ها و داده‌های جدید یا پیشرفت شیوه‌های آماری و کامپیوتری، حتی پیشرفت‌های نظری، بر اصل چارچوب فکری و منطق پژوهش دورکیم خدشه‌ای وارد نشده است و همین چارچوب فکری و منطق پژوهشی به عنوان یک الگو تدریس و استفاده شده است و همچنان از این حیث بکر، تازه و روزآمد است.

۲۳۵ خودکشی

این اثر، در کل، یک کار نوآورانه است. در سراسر کتاب، از کل تا اجزای آن نوآوری‌های مختلفی می‌بینیم. مانند موارد زیر:
استفاده از روش‌شناسی علوم طبیعی و تجربی و بینش مثبت‌گرایی در مطالعه یک امر اجتماعی.

چگونه می‌توان با داشتن یک دستگاه نظری، چارچوب مفهومی و پیش‌فرض‌های ناشی از آنها به سراغ واقعیت‌ها رفت و از طریق شواهد تجربی، مقایسه‌های مختلف، ترکیب استدلال و استناد به شواهد تجربی یک کار تحقیق را پیش‌برد.
چگونه فرضیه‌های درست را از نادرست تشخیص داده و به تکمیل نظریه کلی کمک کرد.

جا انداختن رشته جامعه‌شناسی و قادر بودن آن بر مطالعه علمی پدیده‌های اجتماعی و قبولاندن آن به عنوان یک علم پژوهشی و مطالعاتی در جامعه اهل علم.
اگر چه دورکیم بیشتر براساس فهم نظری و روش استدلالی خود کار را پیش می‌برد اما متناسب با مطلب، ارجاعات بسیاری به نویسندگان و متون زمان خود و پیش از خود دارد.

در متن کتاب، هر جا که از مأخذی مستقیم یا غیرمستقیم استفاده شده، به مشخصات منبع مزبور ارجاع داده شده است.

این کتاب در چارچوب فلسفه و بینش مثبت‌گرایی نوشته شده است و دورکیم در اینجا، از روش‌شناسی علوم طبیعی به عنوان روش‌شناسی معتبر در علوم اجتماعی استفاده می‌کند و یک مسئله اجتماعی را به شیوه علمی، مستند بر نظریه، مفاهیم، فرضیه‌ها، آزمون تجربی تبیین کرده و کوشش می‌کند از رهگذر فهم بهتر یک مسئله اجتماعی در جریان یک تحقیق، دردهای اصلی جامعه جدید، دوره مدرن و تجربه‌های بشری را شناخته و برای آنها راه‌حلهایی پیدا کند.

از آن جهت که به شناخت مسایل اجتماعی و نقصان‌های جامعه جدید، علی‌رغم رشد علم و فکر بشر اشاره می‌کند و پدیده خودکشی را یک علامت بیماری‌شناختی از تحولات جامعه جدید که میزان خوشبختی یا بدبختی مردم را نشان می‌دهد، به بحث می‌گذارد و از این حیث که به دردشناسی علمی جامعه جدید کمک می‌کند و زمینه را برای تأمل در چرایی و چگونگی زندگی اجتماعی

انسان در دوره مدرن و جستجوی راه‌حلی برای آن ایجاد می‌کند، می‌تواند در راستای اعتلای فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و کاربرد آنها برای فهم و حل مسائل جامعه بشری قرار بگیرد و از این جهت مفید باشد.

ابعاد مخرب و غیرمفید سیاسی، اجتماعی فرهنگی ندارد. نه تنها پدیده خودکشی را تبلیغ نمی‌کند، بلکه به عنوان که متأسفانه در اثر رشد فردگرایی، شهرگرایی یا صنعتی شدن به وجود آمده، از آن بحث می‌کند. دورکیم می‌کوشد این پدیده را به‌طور کامل تبیین کند، به خصوص در سطح اجتماعی، میزان‌های خودکشی بحث نماید. بنابر این در مقام نظریه‌پردازی، روش تحقیق و شناخت جامعه بشری و همچنین شناخت آسیب‌ها، مسائل اجتماعی و درمان آنها، کاملاً می‌تواند به عنوان یک کتاب علمی و پژوهشی الگو و نمونه، هم برای محققان و هم برنامه‌ریزان و مسئولان موثر و مفید واقع شود.

ترجمه نسبتاً کامل است و از روانی و رسایی نسبی برخوردار می‌باشد. مترجم سعی کرده است، امانت‌داری را حفظ کند. البته می‌توان انتظار داشت در چاپ‌های بعدی، متن روان‌تر و رساتر شود.

به اصول ترجمه توجه شده، اما کار کامل نیست و ترجمه چنین اثر پیچیده، دشوار و مفصلی احتیاج به بازنگری مجدد دارد. کار معادل‌یابی به‌طور نسبی خوب می‌باشد و از معادل‌های رایج و قابل فهم استفاده شده است. گرچه می‌بایست این کار کامل شود. برای اسامی و اصطلاحاتی که معادل آنها ذکر نشده یا کار معادل‌سازی مناسب نبوده، رفع نقص شود. مقدمه‌های مترجم و ویراستار در ابتدای کتاب در معرفی و کمک به فهم ایده اصلی کتاب و ماندگاری آن تاکنون و نوآورانه بودنش مؤثر است. همچنین برخی از توضیحات مترجم در پاورقی آمده است.

پیشنهادها

چاپ جدید کتاب نیاز به ویراستاری ادبی و تخصصی، تکمیل و اصلاح معادل‌گذاری‌ها، واژه‌نامه (سه زبانه فرانسه، فارسی و انگلیسی)، معرفی منابعی در فارسی یا لاتین در قالب کتابنامه‌ای در خصوص موضوع خودکشی دارد.